

Ahmet YALAR ile Röportaj

Ahmet Yalar Hoca, Diyarbakır’da uzun yıllar imamlık yapmış hem medrese mezunu hem üniversite mezunu bir zat. Bölgenin ilmi geleneğine uygun olarak önce medrese tahsilini tamamlamış, Arapça ve Farsça’yı çok iyi öğrenmiş olan Yalar Hoca, üniversite okumak suretiyle klasik tahsilin yanında modern eğitim kurumlarında da kendini geliştirme imkanı bulmuştur. İmamlık görevinin yanında ders vermek suretiyle eğitim faaliyetlerini aksatmamış olan hocamız emekli olmasına rağmen hala verdiği Arapça ve Farsça dersleriyle faaliyetlerini devam ettirmektedir. İşte bu söyleşimizde hem hocanın kendisini hem de içinde yetiştiği ilmi geleneği yakından tanımak için hocaya yönelttiğimiz soruların cevaplarını bulacaksınız.

Bize kendinizi tanıtır mısınız?

Bismillahirrahmanirrahim. Ben Ahmet Yalar Molla Abdusselam’ın oğlu. Babam; molla Abdusselam-i Mermeri olarak tanınmıştı, Hezanlı Şeyh Muhammed selim’in yeğeni yani Şeyh Abdülkadir’in torunudur. Diyarbakır’a bağlı Mermer nahiyesinde 1951 veya 1952 yılında doğdum.

Babamın babası Molla Hüseyin; annesi ise Hezan’lı Şeyh Abdülkadir’in kızı Safiyye Hanım’dır. Dedem Molla Hüseyin Resulan’lı olup, Norşin Şeyhi Abdürrahmané Taxi’nin emri üzerine kayınbabası Şeyh Abdülkadir ile birlikte yaklaşık 1880-1890 yıllarında Lice’ye bağlı Hezan Nahiyesine yerleşmişlerdir. Resulan Muş’a bağlı tarihi bir köydür.

Babam medrese tahsilini bitirdikten sonra fahri imam olarak mermerde hocalığa başlamıştır. Başlamasıyla beraber gördüğü bir rüya üzerine o zamanın çok zor şartlarında bir medrese açmıştır. Her dönem, takriben 30-40 civarında talebeleri bulunurdu. Böylece çokça talebe yetiştirmiştir. Hatta babam medresesi hakkında şunları söylüyordu: “o zaman çok dar ve sıkıntılı şartlar altında ancak bir samanlığı medrese olarak kullanıyorduk. Bir samanlıkta 30-40 tane faqi yetiştiriyorduk”.

Babamın oldukça disiplinli bir eğitim metodu vardı. Onun bu disiplinli eğitim anlayışı Şeyh Ahmedî Xani’nin bu alandaki yaklaşımından etkilendiğini tahmin ediyorum. Şeyh Ahmedî Xani bu konuda şöyle der:

“Muallim bıla dıl weki berbitın
Dıvétın ku şagırd dilber bitın”

Yani öğrencinin başarılı bir eğitim elemanı olması isteniyorsa hocanın eğitirken pasif değil taş yürekli olarak çok ciddi olması gerekir.

Bu konuda babamdan bir örnek: Bir gece dışarıda duvarın kenarında ağabeyimle birlikte zorunlu metin ezberlemesi tekrarını yaparken, meğerki bir ara sohbete dalmışız. Gizliden bizi kontrol eden babam aniden ortaya çıkıp “Be hey soytarılar, sizi metin okumaya mı, laktaka yapmaya mı gönderdik!” dedi ve her birimize bir iki sert tokat attı.

Mermer’de İlkokulu bitirir bitirmez medrese tahsiline başladım. İlk okul yıllarında anne ve babamdan Kuran-ı Kerim , Mevlüt ,Nübihar gibi başlangıç kitaplarını okumuştum. İlk okuldan sonra sarf kitaplarına başladım. Dersimi artık yalnızca babam veriyordu. Aldığım kitapları sıralamaya gerek yok malumdur; emsile ,bina , izzî gibi kitaplar. Medrese tahsilimde Molla camii’ye kadar babamın yanında okudum. Ondan sonra 2-3 ay kadar ağabeyim Molla Mehmed ile birlikte değişik yerlerde okumaya gittik. O zamanlar ben Molla Camii kitabını abim ise daha üst kitapları (Molla Camiinin Şerhlerini) okuyordu. Babam bize , “artık sizi başka yerlere göndermem gerekiyor bundan sonraki dersleri baba yanında değil farklı ve daha iyi yerlerde okumanız gerekir” dedi. Bu süre içinde birkaç değişik medresede kaldık , babam bize iyi bir yer bulmak için arayış halindeydi.

Molla Cami kitabına kadar babanızın yanında okudunuz. Yeri gelmiş iken sohbetimize babanız hakkında devam edebiliriz. İlk olarak öğrenmek istediğim babanızın nerede ders aldığı.

Babam Hezan ve civarındaki değişik müderrislerden ders almıştı. Sarf ilmini Seyda-i Molla Abdullah-i Memani’den almış. Ondan çok bahs ederdi, onun derslerinin iyi olduğunu sıkça anlatırdı. Babamın sarf bilgisi çok kuvvetliydi ve sarf ilmine hakimdi.

Molla Abdullah-i Memani hakkında bir bilgi biliyor musunuz?

Hezan’a yakın Balıcné köyünde hocalık yapıyordu. Babam da orada ondan sarf derslerini alıyordu. Onun hakkında çok fazla bilgi sahibi değilim. Aslı itibarıyla Memani’den gelmiş, serhat bölgesinden Hezan’a gelmiş tam emin değilim memani Muş iline bağlı bir köydür. Ayrıca babam büyük abisi Molla Salih’ten de ders almış. Ayrıca Seyda-i hacî fettah (Rh. A) ten ders almış. Seda-i hacî’nin küçük kardeşi Molla Mehmet Zait’ten de bir müddet ders almış.

Dayısı Şeyh Muhammet Selim’den ders almış mı?

Dayısından azda olsa ders almış, fakat sistematik değil az bir miktar almış. Saydığım hocalardan daha fazla ders almış.

O zaman bu eğitim camiası Hezan çevreli olarak görülüyor. Seyda-i molla Hüseyin-i Küçük de, Seyda-i Hacı de Hezan’dan etkilenen bir gelenekten geliyor.

Evet Hezan ve Norşin geleneğinden geliyor.

Babanız Seyda-i Li’ci Şeyh Muhammet Hadi den hiç bahs ediyor muydu ?

Babamın onu görüp görmediğini hatırlamıyorum, fakat Seyda-i hacî ondan çok bahs ediyordu. Ve onu çok seviyordu ayrıca ondan derste de almıştı. Ben de Seyda-i Hacı’nin medresesinde iken seydanın çokça sözünü ettiği Seyda-i Lici’nin şiir divanını ve yine kendi eseri olan Kuran Tecvidinin bir nüshasını elimle yazdım.

Hezan konusu açılmışken babanız Seyda-i Xasi (Hoca Xasi veya Molla-i Xasi) hakkında bir şeyler anlatıyor muydu?

Babam Molla-i Xasi iyi tanıyordu. Babamdan yaş olarak büyüktü. Alim,müttaki , takvalı ilmiyle amel eden ve ilmi şahsiyeti yerinde olan bir zat idi. Fetvaları meşhur idi. Aynı zamanda çalışıyordu, kendi işinde bahçe ve tarlada çalışıyordu. Hatta babam şunu anlatıyordu; bir gün yabancı biri Hezana gelip “ben Hoca-i Xasi’yi görmek istiyorum” dedi. Ona Hoca Xasi gösterildiğinde hayal kırıklığına uğruyor. Çünkü onun giyim kuşamı bir rençber kıyafeti görünümündeydi. Yani ilmi kıyafetten çok mütevazi olduğu için rençber kıyafeti giyiyordu.

Onun kimin yanında ders aldığını biliyor musunuz?

Bilmiyorum, ama o Lice ilçesinde resmi kadılık ve müftülük yapmıştı bütün görevlerini bırakıp Hezan’a yerleşmişti.

Babanızın icazet verdiği kişiler var mıydı?

Babam icazet almadığı için icazet vermiyordu, sadece ileri dereceye kadar ders veriyordu. İcazete yakın dersleri veriyordu ondan sonra talebelerine ben icazet almadığım için icazet vermiyorum derdi. Fakat babam özellikle fıkıhta, sarf , nahiv ,siyer ilminde ve İslam tarihinde çok ileri durumdaydı. Çok hoş anlatım sahibiydi, işlediği konuları çok güzel anlatıyordu. Yani üstün hitabet ve fesahat yeteneğine sahipti. Oldukça espirili ve nüktedanca konuşmaları vardı.

Bunun yanında babanız çok hazır cevap birisiydi, değil mi ?

Evet , onun dilden dile dolaşan hazır cevaplıkla ilgili fıkraları var.

Hatırladığımız bir tanesini anlatabilirmisiniz?

Bir defasında ağabeyim Camide ayakkabısını çaldırmıştı. Eve gelip ayakkabısını çaldığından şikayet etti. Babam o günlerde yeni ayakkabı almıştı. Yeni ayakkabısını ağabeyime verdi ,ve ona “hayırlı olsun , artık benim ayakkabım çalındı deme, babamın ayakkabısı kayboldu , çalındı de “ dedi.

Tekrar medrese tahsilinize dönersek , babanız sizin için arayış içinde idi , daha sonra ne yaptınız.

2-3 ay kadar değişik yerlerde okumaya gittik. Daha sonra babam bizi Hazro’ya Seyda-i Hacı Fettah’ın yanına gönderdi. Abim 6-8 ay kadar bir süre okudu ve icazet aldı. Çünkü dersleri ilerideydi. Fakat ben Seyda’nın yanında 3 sene kadar kaldım, Molla Camii’nin akabinden icazete kadar Seyda’nın yanında kaldım. Hatta hastalığı ve yaşlılığı sebebi ile Seyda, son birkaç ay bana ders veremez duruma düştü. O süreyi Seyda-İ Molla Abdullah Düşüncü ile tamamladık. Seyda-i Molla Abdullah o yıllarda Hazro Müftüsü olup büyük seydanın (Seyda-i Hacı Fettah) dayısı oğlu idi. Seyda-î Molla Abdullah alim, Salih ve müttaki bir şahsiyete sahiptir.

Hangi yıllarda ?

Seyda-i Hacı’nın medresesinde 1968-1969 yılları arasında okudum.1969 yılında, yani 18 veya 19 yaşlarında iken icazet aldım. Seyda-i Hacı’nın yanında okurken sıra kitaplarından farklı

olarak, yoğun Farsça tahsili aldım. Benim de Farsça'yı öğrenme konusunda fazlaca bir çabam oldu. Tahsilden sonra İran'dan Farsça dergi, gazete ve kitap getirterek modern Farsça'yı da ekledim. Yıllarca, Dicle Üniversite'si Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri bölümünde Fars dili ve Arap dili bölümünde Arapça ve Farsça Dersleri verdim. 7-8 yıldan beridir Şarkiyat Derneğinde Farsça dersleri veriyorum.

Talep üzerine zaman zaman orta ve lise kurumlarında, Dicle Üniversitesinde Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı derslerini de verdim.

Seyda-i Hacı'nın yanında aldığınız farsça kitaplar nelerdi?

Şeyh Sad-i Şirazinin Bostan, gülistan, Mevlana camiinin Baharistan ve Yusuf-u züleyha adlı kitapları ders olarak verdi. Bu kitap Hz.Yusuf İle Züleyha arasındaki macerayı anlatması yanında, yeri gelince farklı konulara da geniş ve güzel açıklamalar yapan çok güçlü bir edebiyat kitabıydı. Ayrıca Seyda Farsça'nın sarf ve Nahiv konuları ile ilgili olarak çok notlar tutturdu. Bunları yanında olan kaynaklardan yazdırdı.

Bu notları nereden veriyordu?

Yanında olan bazı kaynaklardan veriyordu.

O dönemde Hazro'da kaç medrese vardı?

O dönemde Hazro'da 3 medrese vardı. Molla Enver, Molla Tayfur ve bizim bulunduğumuz Seyda-i Hacı medreseleri. Diğer medreseler küçüktü 3-4 civarında talebeleri vardı. Gerçi bizim medresede eskisi gibi fazla talebe yoktu çünkü Seyda artık yaşlanmıştı. Şunu diyebilirim Seyda'nın en son talebesiydim. Kesin biliyorum benden sonra hiçbir insana ders vermedi.

Seyda kaç yaşındaydı?

O zaman 80 yaşlarındaydı.

Seyda kaç yılında vefat etti?

1975. Hazro'da medfundur.

Seyda-i Hacı'nın resmi bir görevi var mıydı?

Hayır.

Seyda-i Hacı'nın ilmi durumu nasıldı?

Benim anlatmama ihtiyaç duymayacak kadar ilmi şöhret sahibiydi. Bir çok talebeleri Türkiye'nin her tarafına yayılmış. Müftüler, Vaizler yetiştirmiştir. Bunlarda bazıları ; eski İzmir Müftüsü Haydar Hatipoğlu , Molla Ahmet Meylani ,Molla Mehmet Bilici , Molla Ahmet Bilici ,Molla Halit Korkusuz , Seyda-İ Molla Abdullah Düşünücü ve şu anda Uludağ İlahiyat Fakültesinde Profesör Dr. olan Molla Mehmet Yalar gibi...

Sarf ve Nahiv yanında Seyda mantıkta, belagatte, fıkhıta ve bütün İslami ilimlerde uzman bir şahsiyete sahipti. Ayrıca çok edebi bir lisanı vardı. Arapça , Kürtçe ve Farsça şiirleri var. Bu şiirler, divan halinde el yazma olarak bastırılıp dağıtılmıştır.Piyasada bulunuyor.Talebesi

olduğum dönemlerde onun divanını el yazımla bir Nusha'sını yazdım. Ben Seyda'yı edebiyatta, İslam tarihinde ve medreselerde okutulan ilim dallarında çok birikime sahip olarak gördüm. Derslere ve konulara oldukça hâkimdi. Çok halim, güler yüzlü, bazen mizahlı, bazen ciddi ve oldukça müteveyyin bir üstün şahsiyet sahibiydi

Seyda-i Hacı'nın Çocuğu olmadığı için bütün enerjisini ilme vermiştir.

Evet ,evet çocuğu yoktu aile yapısı çok basit olduğu için ta gençliğinden yani Silvanlı Molla Hüseyin Büçuk'tan icazet aldıktan sonra bütün ömrünü ,gençliğini tabi ki ilim hizmetine verdi Hazro'daki medresesinde ömrü boyunca tedrisata devam etti. Çok icazetler verdi. Fakat bunların hepsini çok mütevazi şekilde yapıyordu. İcazet verirken herhangi bir tören bir merasim yapmıyordu. Seyda icazet vereceği talebesine Hocalarım beni bu konuda ehil görüp bu icazeti verdiler bende seni ehil görüyorum der ve kendi icazetnamesini talebesine verir 'al bunları yaz' derdi. Talebe ilk kısımlarını yazdıktan sonra Seyda son kısmını kendisi yazar ve imzalırdı. Sade bir şekilde icazet verirdi.

Seyda-i Hacı'nin hocaları kimlerdi ?

Seydanın belli başlı hocaları Seyda-i Li'ci Şeyh Muhammed Hadi- zargiki, Seyda-i Molla Ahmet Meylani'nin babası Molla Abdullah Vehbi ve sonunda da Seyda-i Molla Hüseyin-i küçük'ten ders almış.

Seyda-i Hacı'nın divan dışında başka yazılı eseri var mı ?

Oldukça kabarık şiirleri yanında bir fıkıh kitabı var , Arapça yazdığı bir akaid kitabı ve ayrıca Arapça yazdığı edebi nükteleri var, şiir dışında inşa ve makale şeklinde olan yazıları ve diğer eserleri bulunmaktadır. Çok güzel bir anlatımı var.

Peki o kitaplar basılı mı?

Şiirlerinin divan halinde çoğaltıldığını biliyorum, fakat diğerleri basılmamış. Bende bütün eserlerinin birer nüshaları bulunmaktadır.

Seyda-i Hacı'nın zühd ve takvası gibi konularda müşahedeniz varmı?

Seyda gerçekten muttaki , Salih bir insandı. Dünya malına ve dünya kazancında hiç çabası olmayan i tamamen kendini İslami ilimlere adanmış biriydi. Dünya malından da hiçbir şeyi yoktu , o tedrisatının karşılığında hiçbir menfaat , para veya bedel beklemiyordu. Osmanlı döneminde kendisine verilen bir müderrislik belgesinden dolayı sembolik, çok cüzi bir maaşı vardı. Zaten alimlik belgesi ile askerlik görevinden de muaf tutulmuştu.

Sizin okuduğunuz dönem Seydanın son dönemi idi, medresenin masraflarını kim karşılıyordu?

O zaman medresenin gideri yani iاشة ve ibatesi çok basit usule bağlanmıştı. Mesela her bir talebenin tain denilen bir öğünlük yemeği Hazro halkından biraz durumu müsait olan biri, üzerine alıyordu. O aile kendileri için yaptıkları yemekten bir tabak yemeği belirlenen faqi'ye verirdi. Talebeler evlerden getirdikleri bu yemekleri ortaya bırakır ve birlikte yerlerdi.

Yalnız kahvaltı için biz fırından ekmek getiriyorduk , bazen çay oluyordu bazen olmuyordu ve yalnız ekmek ve su ile kahvaltı yapıyorduk. Kesinlikle peynir , zeytin gibi şeyler yoktu. Son yıllarda Hazro'da açılan lokantalar da bir veya ikişer talebeye öğle yemeği verdiği oluyordu.

Medresede tahsiliniz bitirdikten sonra ne yaptınız?

Medreseyi bitirdikten sonra orta ve lise diplomalarını almak için İmam Hatip Lisesine müracaat ettim.2 -3 sene zarfında İmam Hatip Lisesi diplomasını aldım. Bu işlerin iyi gittiğini düşünerek İmam Hatip Lisesinden sonra üniversite sınavına girdim. O zamanın sıkıntılı şartlarına rağmen yüksek bir puan aldım. Çok iyi bir puan almama rağmen o zamanlar İmam Hatip Lisesinin önünde engellerden dolayı bir çok Tıp, Mühendislik , Eczacılık gibi bölümleri tutmasına rağmen ancak Eğitim Enstitüsüne Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırarak okuyarak yüksek öğretimimi tamamladım. Mezuniyetten sonra Edebiyat öğretmenliğine tayinim çıktı ama o dönemin koşulları nedeniyle Diyarbakır'dan ayrılamayıp İmam Hatiplik görevime devam ettim. Yaklaşık 30 yıl imamlık yaptıktan sonra 2002 yılında emekli oldum.

O zamanlar bölgemizde ilahiyat fakültesi yoktu olsaydı müracaat eder miydiniz?

Evet, Konya yüksek İslam enstitüsüne ön kayıt yaptırardım fakat ailevi ve ekonomik şartlardan dolayı asıl kaydımı yaptıramadım. Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilatı bünyesinde bir ömür hizmet verdiğim için İlahiyat Fakültesini okumuş olsaydım çok daha iyi olabilirdi.

İmam hatip diplomasını aldıktan sonra imamlık yapmak istiyor muydunuz?

Evet daha öncede imamlık kadrosu ile görev almak istiyordum. Bir gün eve geldiğimde babam müftülükten dönmüş ve elinde bir yazı vardı. O zamanki Diyarbakır Müftüsü olan Seyda-i Molla Salih Tanrıverdi babama; ” işittim ki senin oğlu medresede tahsilini bitirmiş ve icazet almış, bu gibilerin üzerimizde hakkı var bu yazı ile gitsin Kavas-i Sağır Caminde vekil imamlığa başlasın “ demiş. Ben de bu yazı üzerine adı geçen camide vekaleten imamlığa başladım. İlk maaşımda 100 lira idi.

Ne zaman ?

1969 yılının Eylül ayında başladım. O zaman henüz İmam Hatip Lisesi diplomasını almadığım için vekil imam olarak işe başladım. Daha sonra diplomayı verip asaleten kadroya atandım.

Babanız ile Müftü Molla Salih Tanrıverdi ders arkadaşlıkları var mıydı?

Hayır , babamla ders arkadaşlığı yoktu sadece babam o zaman dört ayaklı minare cami imamı idi. Müftü Bey onu oradan tanıyordu. Mesai arkadaşlığı dışında hocalık arkadaşlığı vardı. O da medrese mezunuydu ve gerçekten iyi ve şahsiyetli bir alim idi.

Onun ilmi nasıldı ?

Seyda-i molla Salih iyi bir alimdi, gerçekten iyi bir hoca idi. Her alanda diyebilirim ki bütün İslami ilimler alanında uzman idi.

O resmi olarak bir okul okumuş muydu?

Hayır , tam medrese mezunu ve bir ilk okul mezunu olarak müftü olmuştu. İlk okulu da dışarıdan almıştı.

O kimin talebesi idi bu konuda bir bilginiz var mı ?

O Duderya'dan çok bahs ediyordu. Duderya alimlerinden hocalarından bahs ediyordu, aynı zamanda Duderya alimleri onun kayınbabasının tarafıydı. Duderya Diyarbakırın Kulp ilçesi ile Muş ili arasında bir köydür.

İmamlık görevinizde hangi camilerde bulundunuz?

İmamlık görevine ilk başladığım Kavas-i Sağır Camisinde 4,5 yıl kadar kaldım , 4 ay kadar Hani Ulucaminde görev yaptım daha sonra askerlik için görevimden ayrıldım. Askerlik dönüşü Eğil ilçesinin Kızılan köyüne atamam yapıldı , fakat Diyarbakır Müftüsü Seyda-i Molla Salih benim müftülükte çalışmamı istedi. Bir sene kadar il müftülüğünde çalıştım. Daha sonra Seyda'ya imamlık yapmak istediğimi rica ettim. Bunun üzerine Parlı Safa Camine halk arasında Palu diye bilinen camiye atandım. 1977 Temmuz ayından, emekli oluncaya kadar bu camide kaldım. Caminin yan tarafında bir küçük hücre vardı orada 5-6 civarında talebem vardı ders veriyordum.

Talebeleriz gündüz gelip gidenler miydi?

Yatılı olan da vardı. Daha çok imam arkadaşlardan gelip ders alanlar vardı. Hatta emekli bir iki hoca talebem dahi vardı. Gerek Arapça ve Fıkıh, gerekse Farsça dersleri alıyorlardı. Emekli olmadan önce geçici görevle 7-8 yıl Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri bölümünde Fars dili ve Arap dili bölümünde Arapça ,Farsça ve Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdim.

O yıllarda Diyarbakır'da belli başlı hocalar kimlerdi.?

O dönem göze çarpan hocalar Seyda-i Molla Ahmet Meylani, Seyda-i Molla Salih, Molla Şefik-i Karazi , Molla Şükrü Erim, Molla İbrahim-i Şeddadi (Lalebey camisinde imamdı), Molla Abdulhalık Duran , benden önce Palu camisinde kalan Seyda-i Molla Said-i Cemzerki , Molla Zahid Meylani, Molla Mehmet Zahit Yazıcı , babam , Hanzade camisinde Molla Abdulhakim , ve daha çok Seyda vardı ama şu an hepsini hatırlamıyorum. Mesela Molla Sadrettin Öztoprak , Molla Sait Ergin, Molla Mahmut Alpak, Molla Abdulbari Tiryaki şuan aklıma gelen bir kaçı...

Peki bunların ders alan talebeleri varmıydı?

Küçük çapta 3-4 civarında talebeleri vardı. Daha çok köylerde daha fazla medrese talebeleri bulunuyordu.

Medreseler hakkında genel olarak bir değerlendirme yapabilmizsiniz:

Medreseler; İslam tarihi boyunca Müslüman topluluklarında Medreselerin eğitim ve kültür alanında çok büyük hizmetleri olmuştur. Bu medreselerde İslami ilimlerin yanında matematik,

astronomi, coğrafya edebiyat gibi alanlarda hizmetler vermiştir. Ünlü bilginler yetiştirmiş ve çok sayıda önemli eserler meydana getirilmiştir. Bununla ilgili listeler oldukça kabardır.

Tüm Müslüman toplumlar arasında olduğu gibi, bizim toplumumuzda da İslam tarihi boyunca ve yakın tarihimize kadar da medreselerin eğitim ve öğretimde çok büyük rolü olmuştur. Hatta tek alternatif olarak uzun yıllar bu eğitim kurumları arasında çok büyük ağırlığı ve faaliyet alanları süre gelmiştir.

Kürtler içinden çıkan Şeyh Ahmedê Xani , Ş. Ahmedê Cezerî , Faqiyê Tayran , Sewadi , Seyda-î Li'ci ,Şeyh Abdurrahman Aktepe,Şeyh Fethullah Vernekasi, Siyapoş, Seyda-yi Hacı Fettah ve daha bir çok zevat Kürt medreselerinin ürünlerindedir.

Bu medreselerde Kürtçe olarak Arap dili, mantık , Belagat , Sarf , Nahiv , Fıkıh , fıkıh usulu , hadis , kelim, Akaid ve edebiyat alanlarında programlar uygulanmış ve bu çerçevede yüklü bir eğitim verilmiş. Bunlardan çok parlak sonuçlar elde edilmiştir. Bu medreselerde eğitim dili Kürtçe olmuştur.

Bu medreselerin inşası , öğrencilerin iâşesi , ibate ve diğer masraflar halk tarafından temin edilir. Tedrisat da gönüllü Seydalar tarafından bir dünyevi çıkar olmaksızın verilir. Medreselerin, halkın gerek dini gerekse dünyevi kültürel gelişmeleri üzerine çok büyük etkisi olmuştur.

Medreselerdeki eğitimi üç aşamalı değerlendirebiliriz. Bu aşamaların her birine özgü program ve eğitim alanı bulunmaktadır.

1. Suhtelik Aşaması
2. Faqilik Aşaması
3. Taliplik Aşaması.

Suhtelik Aşaması : Medreselerdeki ilk öğretim aşamasıdır. Genellikle 6-11 yaş arasındaki çocuklara bu program uygulanır. Bu aşamada Elifba, Kuran-ı Kerim , Kürtçe Mevlüd, basit İslam akaidi, ilmihal bilgileri ve kolay Arapça- Kürtçe sözlük dersleri öğretilir. Küçük öğrencilere medreselerdeki Faqilik aşamasındaki elemanlar ders verir. Bu aşamadaki kız talebelere evlerde bayan hocalar ders verir. Bu aşamadaki öğrencilere Suhte adı verilir. Suhteler küçük yaşata olduklarından çoğunlukla uzak medreselere değil de aynı köy ve şehirde bulunan medreseler ve ev hocalarından ders alırlar.

Faqilik Aşaması: Basit sarf ve nahiv kitaplarından başlayarak , Molla Cami kitabına kadar olan aşamadır. Bu aşamada sıralı ve programlı ders kitapları okutulur. Asıl olan sarf ve nahiv kitaplarının yanında kolay fıkıh ve hadis dersleri de verilir. Medreselerin bel kemiğini bu aşama oluşturur. Genellikle 11-12 yaşlarından sonraki öğrenciler bu aşamada bulunurlar.

Taliplik Aşaması: Molla Cami kitabından sonraki aşamadır. Mantık , İstiare , Belağat, Edebiyat , Fıkıh Usulu ve Kelam alanlarında kitaplar okutulur ve programlar uygulanır. Sonunda İcazet verilir. Bu aşamada ki öğrencilere Talip denir. Taliplerin derslerini doğrudan medrese seydası verir. Faqilik aşamasındaki talebelerin derslerini talipler verir.

Hocam son olarak sizin yazdığınız kitap varmı ?

Tercüme olarak Kurtubi Tefsirinin 1. Cildi, Ruhul beyan Tefsirinin iki cildini Seyda-i Meylani ile birlikte ,Fıkıh-ı Şafi kitabını Mehmet Selim Bilge ile çevirdim. Telif eser olarak tafsilatlı olarak bir Kürtçe tecvit kitabı hazırladım yayınlanması için Nubahar dergisine gönderdim. Kürtçe basılmamış bir divanım var, arıca yine Kürtçe olarak, Seyda-i Hacinin yanında iken küçük çaplı üç adet seyahatnamem var. Bunlardan başka Dicle üniversitesinde Arapça ders verirken hazırladığım “Yeni Arap Edebiyatı Gelişimi Tarihi” adlı eserim var fakat henüz basılmadı. Ayrıca ünlü Şerefname kitabının Hazro Beyleri ile ilgili kısmını çıkarıp Farsça’dan Türkçeye çevirdim.

Hocam Çok teşekkür ederiz.

Bende teşekkür ederim.